

Erdal İnönü'nün Kısa Yaşam Hikayesi

Neslihan Aslan

*Yüksek Lisans Öğrenci
Mersin Üniversitesi
E-posta: digasere@hotmail.com*

Çocukluğu

6 Haziran 1926'da ikinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün ikinci oğlu olarak, Ankara'da dünyaya geldi. Gerek bilim insanı, gerekse siyasetçi olarak Türkiye tarihinde kendine ait bir çizgi benimsedi ve onu korudu. Doğduğunda babası İsmet İnönü başbakandı. İlk oğlunun ismini koyma şansını elde edemeyen Sayın İnönü ikinci oğlunun ismini koyma imkanını kimseye bırakma niyetinde değildi. Erkek ve dal isimlerinin birleşmesi ile oluşturduğu Erdal ismini verdi ona.

Can Dündar'la yaptığı söyleşide çocukluğundan bahsederken sık sık ağladığından ve inatçı bir kişiliği olduğundan bahsetmiştir. Başbakan'ın çocuğu olmak, sağladığı avantajların yanında bazı sorumluluklar da getiriyordu. Sürekli göz önünde olmak ve insanlar tarafından davranışlarının sürekli incelendiğini hissetmek duygusu rahatsız ediciydi. Kendisi bu durumu; insanların onları her gördüğünde aralarında "İsmet Paşa'nın çocukları geçiyor" diye fısıldadıklarını, bu durumun daha sonraki dönemde kendinde marazi bir hal alarak aralarında fısıldayan iki kişi gördüğünde "İsmet Paşa'nın çocukları geçiyor" dedikleri sanısına kapıldığını dile getirerek açıklıyor.

Erdal İnönü, ilköğrenimini ve lise eğitimini Ankara'da tamamladı. Düzenli ders çalışmayı tercih ederdi. Ders çalışmadaki disiplini onun sonraki yıllarda iyi bir bilim adamı olmasında da etkili rol oynamıştır. Sınavlardan önceki akşamlarda evde eğer sinema gösterimi olacaksa bunu izlemekten feragat edebilecek kadar derslerine bağlıydı. Hiçbir zaman kırık not almamıştı. Öğretmenleriyle olan ilişkilerinde, kendisine ters bir şey söylenmemesine dikkat edildiğini ve kendisinin de öğretmenlerine karşı aynı titizliği gösterdiğini belirtmiştir. Yaramaz bir öğrenci değildi. Yine de ara sıra arkadaşlarıyla gülüştükleri olurdu ama bu durumda azarlan hemen hiçbir zaman kendisi olmazdı. Bu durum başbakanın oğlu olmanın bir avantajı olarak değerlendirilebilir. Ancak asıl dikkat çeken durum meslek seçiminde gerçekleşmiştir.

Okumayı oldukça seven bir çocuktur. Yabancı dillere ve edebiyata yatkınlığı ile bilinirdi. Onun bu ilgi alanları çevresindekilerin kafasında gelecekte bürokrasi ile ilgili bir alanda eğitim alacağına yönelik bir izlenim

uyandırmıştı. Aslında İsmet İnönü'ye, yakın çevresindeki arkadaşları Erdal İnönü'nün bu yönde bir üniversite eğitimi alması için ısrarlı telkinlerde bulunmuşlardır. Ancak Sayın İnönü, oldukça demokratik bir yaklaşımla, her iki oğlunun da istediği alanları seçmesini desteklemiştir. Erdal İnönü'nün eğitim ile ilgili kişisel tercihini etkileyen en önemli şey ise, lise son sınıftayken fizikte yaşanan yeni buluşlarla felsefede yıllardır tartışılan birçok şeyin fizik kuralları ile açıklanabildiğini fark etmesi olmuştur.

İsmet İnönü bir gün hangi mesleği yapmak istediğini Erdal İnönü'ye sorduğunda, aslında fizikçi olmak istediğini belirtiyor. Ancak bunun için İstanbul'a gitmesi gerektiğini ve annesinin abisi gittikten sonra yaşadığı üzüntüyü bir de kendisi için yaşamaması diye Ankara'da felsefe de okuyabileceğini açıklıyor. Felsefe fikrine babasının çok sıcak bakmadığını hem kendisi hem de annesi hissetmiştir. Büyük olasılıkla fikir babalığını annesinin yaptığı "Ankara'da fizik bölümünün açılması için bir şeyler yapılabilir mi?" düşüncesiyle, dönemin Milli Eğitim Bakanı ile görüşülmüştür. Olumlu yanıt alınmış ancak "Paşa oğlu için okul açılmış" gibi söylentiler de yayılmıştır.

Akademik Hayatı

Erdal İnönü, başarılı bir üniversite hayatı geçirmiştir. Daha sonra lisansüstü eğitim almak için Amerika'da California Teknoloji Enstitüsü'ne (CALTEC) gitmiştir. Oldukça seçkin bir öğrenci kitlesi ile dersler almıştır. Amerika'da yaşadığı bu dönemi 21 Şubat 2001'de Kültür Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada kendisi şöyle anlatıyor:

CALTEC'e gittiğimde verdikleri problemlerin bazılarını yapamıyordum. Uğraşıyorum, uğraşıyorum, yapamıyorum. O bana çok hayret verdi. Ağabeyim benden evvel gitmişti CALTEC'e. O mühendislik kısmında yüksek öğrenim yaptı. Ona bunu söyledim. Dedi ki, 'Burası Dünya'nın her tarafından, Amerika'nın her yerinden gelmiş parlak insanların olduğu bir yer', Ankara gibi değil. Bu bana gösterdi ki bizim ünlü atasözümüzde olduğu gibi 'el elden üstündür'. Daima çok yetenekli insanlar bulunacaktır.

CALTEC'de doktorasını bitirdikten sonra bir süre daha Amerika'da kalıp bilimle uğraşmıştır. Bunun üzerine kiminle çalışmak istediğine karar vermek için araştırma yapmış ve Princeton Üniversitesi'nde Wigner diye Macar asıllı bir fizikçinin ününü duymuş ve onunla çalışmaya karar vermiştir. Bir yaz tatilinde Wisconsin Üniversitesi'nde onunla tanışıp, kendisiyle çalışmak istediğini söylemiştir. Wigner teklifi kabul etmiş ve çalışmaya başlamışlardır. Onunla birlikte tarihe "İnönü-Wigner Yöntemi" olarak geçen bir gruptan başka bir gruba geçmenin yeni bir yolunu gösteren matematik yöntemini bulmuşlardır. Bu, fizik alanında oldukça büyük kolaylıklar sağlamış bir buluştur.

Bu başarılarından sonra Türkiye'ye dönmeye karar vermiştir. Wigner daha yeni başladıklarını ve daha çok şey başarabileceklerini dile getirdiyse de, Erdal İnönü'yü kararından vazgeçirememiştir. Ülkeye döndükten sonra Ankara

Üniversitesi'nde Fizik Asistanı olarak göreve başlamıştır. Askerlik görevini yaparken aynı zamanda doçentlik sınavını vererek aynı üniversitede doçent olmuştur. Hayatının bu aşamasında artık evlilikle ilgili ailesi tarafından sorular yöneltilmeye başlanmıştır. 1957 yılının yazında Heybeliada'da ki evlerinin yanında CHP il başkanı Ali Sohtorik'in evinde, daha sonra evleneceği Sevinç hanımı ilk kez görmüş, ve ailesine durumu açıklayarak onunla evlenebileceğini söylemiştir. Düğün boyunca gülümsemesinin yüzünden hiç eksilmediğini gören arkadaşları "Yahu bu kadar istiyordun niye şimdiye kadar bekledin?" diye alaycı soru yönelttiklerini belirtmektedir. Erdal İnönü, aşkı eşinde yaşadığını dile getirmiştir. Düğünden sonraki gün tekrar yolculuk vardı.

1957-1960 yılları arasında tekrar Amerika'ya giderek 'Atom Enerjisinden Yararlanma' programı içinde çeşitli üniversite ve araştırma enstitülerinde araştırmalar yapmıştır. Türkiye'nin bilim dünyasındaki yenilikleri yeterince takip etmediğini düşünmüş ve bunun büyük bir eksiklik olduğunu dile getirmiştir. Bir icadın içinde olmanın bir ülke için en güzeli olduğunu, ancak bu başarılamadıysa dahi en azından bir an önce onu yakalamak gerektiğini savunmuştur. Özellikle nükleer enerji konusunda Türkiye'deki çevrecilerin de etkisiyle "Yapsak mı? Yapmasak mı?" kaygılarıyla bundan sağlanabilecek birçok faydanın kaçırıldığını düşünmüştür. Her uygulamanın kendi içinde bir takım riskler barındırdığını, ancak bunların uygulayan diğer ülkelerin yaptığı gibi önlemlerle düzeltilebileceğini söylemiştir. Ayrıca, nükleer enerjiden uzak durmanın, ülkemiz adına gerçekleştirilecek birçok faydadan da mahrum kalmak anlamı taşıyacağını belirtmiştir.

Türkiye'de üniversitelerin en karışık olduğu dönemde 1964-1974 yıllarında Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde (ODTÜ) rektörlük görevini üstlenmiştir. Evinin kapısına bomba konulmuştur. Ama bu onu korkutmamıştır. Rektörlük görevini sonlandıran olay 5 Mart 1974 sabahı jandarmaların ODTÜ'ye gelmeleriyle başlamıştır. Jandarma ile öğrenciler arasında yaşanan olay sonucunda iki öğrencinin hayatını kaybetmesi üzerine toplanan Üniversite Mütevelli Heyeti, üniversitenin süresiz kapatılmasına karar vermiştir. Erdal İnönü ODTÜ'nün kapatılması kararını kabul etmediğini, eğer böyle bir durum gerçekleşirse görevinden istifa edeceğini açıklamışsa da, toplantıya katılanlar üzerinde pek etkili olmadığını görmüştür. Çıkan süresiz kapatma kararı üzerine Erdal İnönü görevinden ayrılmış ve Boğaziçi Üniversitesi'ne fizik profesörü olarak geçmiştir.

Siyaset Hayatı

12 Eylül sonrasında birçok siyasetçi yasaklıydı ve siyasi partiler kapatılmıştı. Çevresindekiler onun siyasete mutlaka katılması için yoğun baskı yapıyorlardı. Ancak dönemin sıkıyönetim organlarının üst düzey yetkilileri, babası bu ülkede Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı gibi görevler üstlenmiş bir bilim insanını sakıncalı buldular. Bu nedenle genel seçimlere girmesine izin verilmedi. Ancak sonrasında yapılan yerel seçimlerde Erdal İnönü'nün Kurucu Genel Başkan olarak başında yer aldığı Sosyal Demokrat Parti (SODEP) ikinci parti olarak çıktı. Yoktan var edilen bir parti için oldukça iyi bir başarıydı. Bir

siyasetçi olarak çok eleştirildi. Ona vurucu konuşmalar yapamadığı ve halkı coşturamadığı söylendi. Anılarını kaleme aldığı kitaplarının üçüncü cildinde bu konuyla ilgili yaşadığı ilginç bir öyküyü anlatıyor. Parti odasında dinlenirken ilçe başkanına "Konuşurken neler söylememi istersiniz?" diye sormuş. İlçe başkanının yanıtı şöyle olmuş:

"Aman genel başkanım, sizden bir şey diliyorum. İktidara gelince ilçemizi il yapacağınızı söyleyin, bu çok önemli. Çünkü muhalefet olsun, iktidar olsun, sizden önce konuşan tüm parti başkanları bu vaadi yaptı. Halk öyle bir duruma getirildi ki konuştuğum herkesten siz de aynı vaadi yapmazsanız bana oy vermeyeceklerini duydum. Bu beklenti her sorunu aştı. Onun için sizden bu vaadi bekliyorum. Eğer bunu söylemeyeceksiniz, hiç konuşmayın daha iyi".

E. İnönü danışmanlarına da sorarak bu talebi kabul eder. Ancak sorun bununla çözülmez. Oradan ayrılıp hemen yanındaki ilçeye geçtiklerinde oranın ilçe başkanı da aynı talepte bulunur. Bunun üzerine İnönü, biraz önce öteki ilçede il yapma sözü verdiğini ve seçmenler burada da aynı vaadi yapmasını gayri ciddi bulmazlar mı diye iki ilçe başkanına da soru yönelttiğinde ikisinin de hiç tereddütsüz "Hayır, kesinlikle hayır" yanıtını verdiğini dile getiriyor. Bu karmaşık durumdan tesadüfen babasının ikinci ilçeye bu sözü önceden vermiş olduğunu öğrenerek kurtuluyor. Konuşmasında babasının sözünün kendisinininkinden daha üstün olduğunu dile getirerek bu sözün üstüne tekrar söz söyleyemeyeceğini açıklayarak ikinci ilçeye böyle bir sözü vermekten kurtulduğunu belirtiyor.

İyi bir bilim insanıydı ve siyasetin oyunlarından anlamıyordu ya da o oyunlar onun için yabancı idi. Kısa sürede bu işten vazgeçeceği konuşmaları yapıyordu. Ancak o aldığı hiç bir görevi yerine getirmedi bırakmazdı ve tam 12 yıl boyunca uğraştı. Daha sonra SODEP'in Halkçı Parti (HP) ile birleşmesi ile oluşan Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin (SHP) Genel Başkanı oldu. Partisini dönemin koalisyon hükümetinde yer alan bir parti haline getirdi. DYP-SHP Koalisyonunda 1991-1993 yılları arasında Başbakan Yardımcılığı yaptı. 1995 yılında da 6 ay süre ile Dışişleri Bakanlığı yaptı. 17., 18. ve 19. dönemlerde TBMM'de İzmir milletvekili olarak görev yaptı. Daha sonra siyaset arenasından çekildi. Kendini yapmaktan mutluluk duyduğu işlere verdi.

Sevinç hanım onun siyasete girmesini hiç istemedi, bilim dünyasında kalsaydı Nobel Ödülünü alabilecek bir yeteneği olduğuna inanıyordu. Daha sonraki söyleşilerinde Erdal İnönü de ona katılmıştır. Siyasetin çok nankör olduğunu, iktidarken herkesin yanında olmasına rağmen hasta olduğunda kimsenin yanında kalmadığını dile getirmiştir. Ancak, onun Türkiye'de siyasal hayata ve sol siyasete katkılarının hiç de küçümsenmeyecek düzeyde olduğunu belirtmek gerekir.

12 Eylül rejiminin uyguladığı antidemokratik uygulamalara karşı ilk sesli itirazı yapan kişi olacak kadar cesur bir insan olan Erdal İnönü, inandıklarının

arkasında durdu. Siyaset yaşamı boyunca o kirli dünyada kirlenmemeyi başardı. Hiç bir zaman koltuk hırsı olmadı. O yapmak istediği şeylerin mücadelesini verdi. Yalakalığı sevmezdi, gereksiz yapılan iyiliğin her iki tarafa da zarar verdiğini düşünürdü. Omuza alınmaktan, gösterişten hoşlanmazdı. O yüzden kendini omuzlarında taşımak isteyenlere karşılık yere yattı, şemsiyesini taşımak, kapısını açmak isteyen görevliye izin vermedi. Esprili, alçakgönüllü bir kişiliği vardı. Günlük yaşantısında halkın arasına karışmaktan çekinmezdi. Zaman zaman TBMM'ye yürüyerek ve korumasız gelirdi.

Türk siyasetinin ve Türk halkının alışık olmadığı bir siyasetçiydi. Başbakanlıktan çıkıp taksiye binen kaç siyasetçimiz var ki? Bir gün bir taksiciyle aralarında geçen diyalogda taksici "tek başınıza dolaşmaktan korkmuyor musunuz?" diye sorduğunda, bu soruya şaşırarak kadar farklı bir dünyanın adamıydı. İnsanlar onu sokakta tek başına dolaşırken gördüklerinde, bunun gerçek olamayacağına o kadar inanmışlardı ki, "siz Erdal İnönü'ye ne kadar benziyorsunuz" tepkisiyle sık sık karşılaşmıştı. Kendisi olduğunu söylediği zaman ise bazen insanlar kendisinin gerçekten Erdal İnönü olduğuna inanmamışlardır.

Solun birleşmesi düşüncesinin gerçekleşmesinin, bir bilim insanının büyük bir buluş sonrasında büyük bir heyecan yaşaması gibi, kendini büyük heyecana ittiğini ve günlerce uykusuz bırakan bir konu olduğunu anlatmıştır. Bu yüzden de, siyasete başladığı dönemde solun oylarını birleştirmek için uğraşmıştır. 1984'te, 1985 seçimlerinden önce, bunu başarmış ama amaç yine gerçekleşmemiş, çünkü bu sefer de DSP kurulmuştur. Solun oylarının bir kısmı da DSP'ye kaymıştır. Onun bu isteği on iki yıl sonra kısmen gerçekleşti ama, sonuç pek beklenildiği ve istenildiği gibi olmadı.

1986 Çernobil Faciası ve 2 Temmuz 1993 Sivas Katliamı

2 Kasım 1985'te SODEP-HP ile birleşmiş ve partinin ismi SHP olarak değiştirilmişti. 1986'da Çernobil Faciası gerçekleştiğinde Erdal İnönü Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin Genel Başkanı ve milletvekili olarak Meclis'te bulunuyordu. Bu dönemde bilim insanlarının uyarısına rağmen ciddi bir ihmal yaşanmıştır. O dönemde radyoaktif kirliliğin yağış yoluyla bitki yapraklarına etki etmiş olması nedeniyle, özellikle Karadeniz'de üretilen çayın bir süre depolarda saklanması gerektiği uyarılarına kulaklar tıkanmıştı. Televizyonda bu çaylarda radyasyon yok, bakın bende içiyorum diyen bakanlar türemişti. Atom enerjisi üzerine araştırmalar yapmış uzman bir kişi olarak, bu durum karşısında çok daha etkin olarak kamuoyunu bilgilendirici açıklamalar yapmaması belki eleştirilebilecek bir yönü olarak söylenebilir. Bu doğal olarak onun nükleer enerjiye taraf olmasıyla ilgili değildi. Erdal İnönü, teknolojik gelişmenin önündeki her türlü engele karşıydı. Türkiye'nin nükleer enerji konusunda çok geç kaldığını düşünüyordu. Bunda çevrecilere de bir miktar pay yüklemişti.

Erdal İnönü, 1991 Genel Seçimlerinden sonra Doğru Yol Partisi (DYP) ile SHP'nin kurduğu koalisyon hükümetinde Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı olarak yer aldı. 1993 yılına kadar bu görevini sürdürdü. Onun

başbakan yardımcılığı yaptığı dönemde, Türkiye'nin tarihine kara bir leke olarak düşen Sivas Katliamı yaşandı. Sivas'ta 37 insan yanarak, yardım edin çığıllıklarıyla can verdi. Otele sıkıştırılmış 110 insan durumun vahametinin farkındaydılar. Devlet görevlilerinden yardım istediler. Ancak seslerini duyan olmadı. Dönemin başbakanı dışarıdaki halktan hiçbirinin yaralanmamış olduğuna şükreliyordu. Erdal İnönü'nün bu olayda daha etkin rol alarak, yaşanan olayın bir katliama dönüşmesini engellemek için daha fazla çaba sarf etmesi beklenirdi.

Son Dönemler

Erdal İnönü siyaset arenasından çekildikten sonra tekrar bilimle uğraşmak istemiştir. Ancak bilimsel araştırmaların son dönemde kazanmış olduğu hızı hesap edince aradaki açığı kapatmakta zorlanacağına kanaat getirmiştir. Son zamanlarını kitap okuyarak, araştırma yaparak, yeni kitaplar ve anılarını yazarak geçirmiştir.

Babasında bulunan şeker hastalığı nedeniyle doktorunun yaptığı düzenli kontrollerinin birinde 'Akut Miyelud Lösemi' olduğunu öğrenmiştir. Ölümü olgun karşılıyordu, eşi Sevinç hanıma "Ölmekten mi korkuyorsun? Zaten hepimiz ölmeyecek miyiz? Sadece nedenlerimiz farklı olacak" demişti. Hastalığının tedavisi için doktorlarının önerisi ile Amerika'ya gitti. Yeni bulunmuş insan üzerinde uygulanmamış ilaçların kendi üzerinde uygulanmasını kabul etti ve steril bir ortamda gördüğü kemoterapi tedavisi ile hastalığını yendi. Ancak bir yıl sonra bu sefer zatürree teşhisi ile hastaneye kaldırıldı. Hastalığı nüksetmişti ve tekrar Amerika'ya tedavi için gitti. Bu sefer daha düşük dozlarda tedaviye başlandı ama tedavi sonuç vermedi ve 31 Kasım 2007'de aramızdan ayrıldı.

Erdal İnönü yaşamı boyunca gülümsemesinden, alçak gönüllüğünden, uzlaşmacı tavrından ve hayata karşı olumlu bakışından, duruşundan hiç bir zaman sapmadı, bir şey kaybetmedi. Örnek bir siyaset insanı oldu.

Eminim yeni nesillerin yetiştireceği başka siyasetçiler ve bilim adamları olmak üzere, her insan Erdal İnönü'nün bıraktığı birikimden ve yaşama biçiminden her zaman bir şeyler öğrenecektir. Hayata hep gülümsedi.

Bütün güzel yönleriyle onu sevgiyle anıyoruz.

Kaynakça

Erdal, İnönü,(1996), "Anılar ve Düşünceler 1",İstanbul: Promat Basın ve Yayın
Erdal, İnönü, (1998), "Anılar ve Düşünceler 2",İstanbul: Promat Basın ve Yayın
Erdal, İnönü, (2007), "Anılar ve Düşünceler 3", İstanbul: Boyut Yayıncılık
fen-edebiyat.iku.edu.tr/El_Toren/El_Toren_Konusmasi.pdf
<http://tr.wikipedia.org>
<http://www.milliyet.com.tr/2007/11/04/yazar/dundar.html>